

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ І МУЗИКИ

*У статті йдеться про реалізацію творчого підходу до вивчення
музично-теоретичних дисциплін.*

*Ключові слова: індивідуально-творчий підхід, музично-теоретична
підготовка, музично-творчий потенціал.*

Стратегія розвитку сучасної освіти спрямована на ствердження особистості майбутнього вчителя шляхом повної реалізації його потенційних можливостей. Наразі важливого значення набуває професійна підготовка вчителя початкових класів і музики, який закладає в дітях фундаментальні основи духовності, освіченості, культури, розвиває в них творчу здатність. Інтерес з боку науковців до проблем фахового становлення студентів, що навчаються за спеціальністю «Початкове навчання. Музика» стосується різних аспектів, як то музично-самоосвітня діяльність (С. Барановська), творчий розвиток (Е. Гуцало, Г. Шевченко), музично-педагогічна культура (В. Мішедченко), професійно-педагогічний інтерес до музичної народної творчості (С. Чабан), художнє мислення (Л. Яковенко) та інші. Метою нашої статті є висвітлення питань пов'язаних з музично-теоретичною підготовкою майбутніх учителів початкових класів і музики, з'ясування шляхів оптимізації процесу вивчення предметів музично-теоретичного циклу.

Двопрофільність спеціальності вчителів початкових класів і музики зумовлює багатогранність професійної підготовки майбутніх фахівців. Поряд із предметами гуманітарно-природничого циклу значне місце займають спеціальні (музичні) дисципліни, серед яких – теоретично базовий комплекс музично-теоретичних предметів. На жаль, нинішня музично-теоретична підготовка студентів досить низька. Це зумовлено рядом об'єктивних і суб'єктивних причин. Наведемо деякі з них: відсутність творчого підходу до викладання цих курсів, порушення системних зв'язків між предметами, нівелювання взаємодії між теоретичними поняттями і музикою, очевидний розрив між навчанням і шкільною практикою.

Першим кроком, на шляху до поліпшення ситуації, що склалася, ми вважаємо застосування творчого підходу до процесу вивчення цих курсів. Це значно підвищить рівень музично-теоретичних знань, умінь, навичок, забезпечить розвиток музично-творчих здібностей студентів. Певний

інтерес у цьому плані представляє досвід реорганізації традиційних музично-теоретичних дисциплін, який було здійснено в Інституті мистецтв НПУ імені М.П. Драгоманова. Результатом цієї реорганізації стало введення у навчальний процес ряду нових курсів („Стильова гармонізація”, „Імпровізація та акомпанемент”), які спроектували знання та уміння студентів у галузь музичної творчості, чим поліпшили не лише музично-теоретичну, а й фахову підготовку майбутніх учителів [1 : 290].

На жаль, навчальний план спеціальності “Початкове навчання. Музика” практично не дозволяє введення нових курсів (можливо із-за перевантаження предметними методиками), тому реорганізаційний процес можливий лише в результаті творчого підходу до викладання предметів музично-теоретичного циклу. Керуючись власним досвідом роботи пропонуємо шляхи оптимізації музично-теоретичної підготовки студентів початкових класів і музики:

а) системний підхід до процесу викладання вище зазначених дисциплін протягом усього періоду навчання;

б) акцентуація уваги на творчості як механізмі актуалізації потенційних можливостей студентів;

в) спрямування музично-теоретичної підготовки на практичні потреби шкільної роботи;

г) створення умов для самореалізації майбутніх учителів засобами музичної творчості.

Успішність реалізації такої стратегії забезпечується опорою на індивідуально-творчий підхід до процесу вивчення музично-теоретичних дисциплін. Адже лише у процесі індивідуальної творчості може набуватися власний досвід музично-творчої діяльності. Ми згодні з Л. Мільто в тому, що “індивідуально-творчий підхід – це шлях самореалізації та професійного зростання” [2 : 58]. Але поодинокі спроби реалізації музично-творчих здібностей на окремих музично-теоретичних курсах (елементи індивідуальної творчості традиційно використовуються на заняттях) навряд чи забезпечать вирішення означеної проблеми. Мова йде про єдність, системність, наскрізність взаємодії між теорією музики, сольфеджіо, гармонією, аналізом музичних творів, історією музичного мистецтва тощо. Шлях опрацювання навчального матеріалу на основі творчого підходу починається від визначення сутності теоретичного поняття і пролягає через практичне втілення у музично-творчих формах роботи до усвідомлення його виразної ролі та формотворчого значення в „живій” музиці.

У зв’язку з цим постає потреба у формуванні та подальшому розвитку не окремих знань, умінь, навичок, а цілісного психологічного утворення в особистісній структурі майбутнього фахівця, яке б в результаті творчого переопрацювання інформації забезпечувало її актуалізацію у вигляді реального продукту музичної творчості. На нашу думку, таким утворенням є музично-творчий потенціал особистості майбутнього вчителя, який

акумулює в собі діалектичну єдність інтелектуального пізнання музики та емоційну почуттєвість цього виду мистецтва. Окрім того, потенціал у своїй першооснові має „тенденцію до актуалізації” (Г. Лейбниць), а саме внутрішню силу, завдяки якій здійснюється перехід потенційного в актуальне. Джерелом такого роду активності в музично-творчому потенціалі виступає інтенція (від лат. *intentio* – прагнення – спрямованість свідомості, мислення на той чи інший предмет [3 : 145]), яка сприяє актуалізації музично-творчих можливостей.

З нашого погляду музично-творчий потенціал – це якість особистості майбутнього вчителя, що передбачає його ймовірну здатність до музично-творчої діяльності. Як найвище вираження музикальності він виступає головною ознакою його професіоналізму. Структурна організація музично-творчого потенціалу (інтелектуально-пізнавальний, емоційно-почуттєвий, інтенційний компоненти) повною мірою уможлиблює процес формування останнього в ході вивчення музично-теоретичних дисциплін. Розмаїття форм і видів роботи, які мають місце на цих заняттях відкриває простір для діяльнісної реалізації, як індивідуально-творчого підходу до процесу навчання, так і до процесу формування музично-творчого потенціалу майбутнього вчителя. Вирішення окресленого завдання дозволить не лише оптимізувати процес музично-теоретичної підготовки студентів, а й забезпечить системність вивчення цих предметів, сприятиме творчому використанню набутих знань у практичній діяльності.

Результативність поставленого завдання досягається завдяки внесенню відповідних коректив у теоретичну й практичну підготовку студентів (збільшення творчих форм роботи), упровадженню ряду активних методів, прийомів, способів навчання, створенню психолого-педагогічних умов для розвитку їх музично-творчих здібностей. Іншими словами позитивність результату визначається цілеспрямованим, плановим, методично-організованим впливом на процес формування музично-творчого потенціалу майбутнього фахівця.

Ефективність формування зазначеного феномену у процесі навчальних занять з музично-теоретичних дисциплін забезпечується, перш за все, комплексною організацією всіх видів діяльності студентів, а саме: навчально-пізнавальної, навчально-практичної і самостійно-практичної.

Навчально-пізнавальна діяльність на заняттях з предметів музично-теоретичного циклу забезпечує процес засвоєння певних музично-теоретичних знань, необхідних для оволодіння відповідними вміннями й навичками, збагачує досвід спілкування з музичними творами, розширює межі інтелектуального розвитку студентів. Розв’язання практичних завдань з музично-теоретичних дисциплін, що вимагають застосування теоретичних знань на практиці, здійснюється в ході *навчально-практичної діяльності*, яка спрямована на оволодіння репродуктивними та продуктивними формами роботи з допомогою викладача. У процесі навчально-практичної

діяльності однаково активно задіяні і викладач, і студент. Ця діяльність передбачає консультації, дискусії, співбесіди, в ході яких викладач допомагає майбутнім учителям вирішувати спірні питання та оволодівати необхідними вміннями й навичками. Значне місце у такій співпраці відводиться *самостійно-практичній роботі*, яка дозволяє студентам виконувати поставлені викладачем завдання без його втручання, шукати оптимальні шляхи їх розв'язання, удосконалювати досвід творчого використання музично-теоретичних знань, проявляти оригінальність власних рішень, розкриваючи свій творчий потенціал. Самостійна робота є показовим результатом навчально-пізнавальної і навчально-практичної діяльності студентів. Завдяки їй забезпечується глибоке, осмислене засвоєння теоретичних знань, відбувається формування потреби у їх збагаченні та оновленні, оволодіння прийомами й методами самоосвіти, розвиваються музично-теоретичне та інтонаційне мислення, відпрацьовуються практичні форми роботи. Органічне поєднання цих видів діяльності забезпечує створення системи знань, умінь, навичок, яка функціонує на основі творчої взаємодії теорії і практики.

За нашим переконанням процес формування музично-творчого потенціалу студента базується на дедуктивному підході і передбачає:

- створення внутрішньої потреби до музично-творчої діяльності;
- засвоєння студентами системи знань, умінь, навичок з музично-теоретичних дисциплін;
- поетапне виконання творчо-практичних завдань з поступовим підвищенням рівня їх складності;
- контроль та оцінювання процесу практичного застосування знань у музично-творчій роботі.

Процес формування музично-творчого потенціалу майбутніх фахівців реалізує інноваційний підхід в осмисленні ролі вчителя як творчої особистості, здатної до стимулювання власної самостійності, активності, відповідальності, пошуковості, дослідництва і пробудження й розвитку цих якостей у майбутніх учителів початкових класів музики. Він розрахований на весь період навчання у вузі і відповідає ідеалу особистісно-орієнтованої педагогічної освіти, який „передбачає проектування індивідуальної траєкторії професійного становлення кожного студента протягом усіх років його навчання” [4 : 4].

Планомірність і методичність процесу формування зазначеного феномену в першу чергу спрямовані на музично-творчі види діяльності, зумовлені специфікою шкільної практики. А саме:

- підбір і створення акомпанементу до українських народних пісень та пісенних творів шкільного репертуару з імпровізованим вступом та інструментальними зв'язками між куплетами;

- створення хорової партитури для дитячого хору або жіночого ансамблю (на основі одноголосної мелодії української народної чи дитячої пісні);
- написання дитячої пісні у куплетній чи куплетно-варіаційній формі;
- імпровізація (з наступним записом) фортепіанної мініатюри у простих музичних формах (період, проста двочастинна (репризна, безрепризна) і тричастинна форми) з яскраво вираженою жанровою основою.

Розв'язання такого роду проблемних завдань є не тільки перевіркою міцності музично-теоретичних знань студентів, але й посилює усвідомлення ними значення музичної форми й засобів музичної виразності у процесі втілення того чи іншого музичного образу. Знання, набуті й закріплені завдяки включенню у процес музичної творчості, стають джерелом розвитку нових музично-творчих потенцій, зміцнюють і нарощують музично-творчий потенціал майбутніх учителів.

Література:

1. Болгарський А.Г. Деякі аспекти формування художньо-творчих вмінь у майбутнього вчителя музики // Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики : Збірник наукових праць / Ред. кол.: Н.В. Гузій (відп. ред.) та ін. – К.: УДПУ, 1997. – С. 290 – 293.
2. Мільто Л.О. Гуманістична модель особистісно-зорієнтованих технологій // Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики / Ред. кол.: Н.В. Гузій (відп. ред.) та ін. – Вип. 3. – К., 1999. – С. 55 – 60.
3. Психология. Словарь / Под общ. Ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
4. Савченко О. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів // Початкова школа. – 2001. – № 7. – С. 1 – 4.

Олейник С.В. Пути оптимизации музыкально-теоретической подготовки будущих учителей начальных классов и музыки

В статье рассматривается проблема реализации творческого подхода к изучению музыкально-теоретических дисциплин.

Ключевые слова: индивидуально-творческий подход, музыкально-теоретическая подготовка, музыкально-творческий потенциал.

Oliynyk S.V. The ways theoretical training in music junior school teacher's and music

The article deals the problem realisation (realizing) creative approach Disciplines

Key words: individual and creative approach, theoretical training in music, creative potential in music